

ЕЛЕКТРОННОТО ОБУЧЕНИЕ МЕЖДУ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯТА И ДЕПЕРСОНФИКАЦИЯТА

Доц. д-р Иван Мерджанов, Медицински университет
„Проф. д-р П. Стоянов” – Варна

Резюме: Тема на разработката е възникващото имплицитно противоречие между индивидуалния характер и автономност на ученето при различните форми на електронно обучение и прекъсването на връзката между учещите и преподаващите в рамките на учебния процес. От дидактико-методическа гледна точка независимо от време и място мултимедиялно учене обуславя индивидуалния характер на усвояване на знания, съобразен с предпочитания стил и начин на работа на отделния учещ. Същевременно обаче виртуалният характер на учебния процес превръща учещите и техните преподаватели във виртуални (не-личностни) субекти, които контактуват (ако изобщо го правят) единствено посредством потребителски имена, без по правило да знаят кой стои зад тях. Тези два паралелни процеса превръщат електронната форма на дистанционно обучение в съвсем нова образователна реалност, при която класическите взаимоотношения между учител и ученик престават да функционират.

Ключови думи: електронно обучение, индивидуализация, персонализация, деперсонализация, конективизъм.

1. Въведение

Показателно за утвърждаването и устойчивостта на дадено явление, структура или система е нейното вертикално и хоризонтално развитие - способността ѝ да се възпроизвежда и да еволюира, респ. да се самоусъвършенства във времето и пространството, да бъде теоретично обяснена и вписана в съответна парадигма от явления и взаимозависимости, като същевременно се дефинират ясно границите ѝ по отношение на тях, и да се превърне в обект на интерпретации, критики и анализи в различни научни области. В случая с e-Learning или електронното обучение може да се каже, че са налице всички тези фактори - *вертикално*: от ученето с примитивни компютри и езикови лаборатории до мобилните приложения за смартфони и дидактизира-

нето на социалните мрежи; *хоризонтално*: от епизодичното използване на офис-приложенията до blended learning и MOOC-курсовете; *теоретично* - от бихейвиоризма, през конструктивизма до конективизма; *интерпретативно*: анализ на предимствата и недостатъците на метода от гледна точка на философията, педагогиката, информатиката, психологията и т.н.

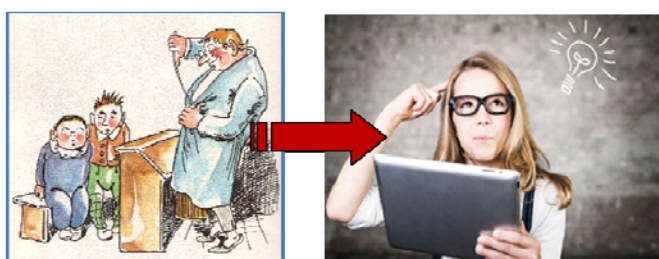
E-Learning като термин и съдържание съдържа в себе си множество противоречия и парадокси - несполучливия превод на български език като „електронно обучение”, което измества фокуса от учещия субект към преподаващия, въвеждането на понятието тютор, т.е. наставник, който вече не е преподавател, а доставчик или мениджър на учебен материал и консултант на учещия и други. Във фокуса на нашето изследване е друг парадокс - нарастващата индивидуализация на учебния процес в съответствие с индивидуалните характеристики на учещия и виртуализацията и деперсонификацията на индивида при електронната форма на обучение.

2. Индивидуализация на учебния процес

Използваното в настоящата разработка понятие индивидуализация произлиза от социологията и характеризира възникналия в хода на индустриализацията и модернизацията на западното общество процес на еманципиране на индивида от външните за него колективни парадигми и йерархии на въздействие и поведение и прехода му към самоопределение. Терминът намира приложение най-вече в икономиката като отчита индивидуалните и неповторими качества и потребности на работниците за повишаване тяхната мотивация за работа в съответното предприятие¹. В областта на образованието индивидуализацията характеризира постепенното превръщане на учещия от обект, който трябва да усвоява определено от друг количество знания по зададен от друг начин, в субект, управляващ автономно учебния процес в зависимост от собствените потребности и качества. В процеса на индивидуализация традиционното (формално) обучение с институционално дефинираните място, време и учебни цели, управлявано от съответните преподаватели, достига своите граници и то не защото не изпълнява функцията си, а защото учещите са се променили - това са така наречените поколения Y и Z или Digital Natives, израснали с всички варианти на дигиталните медии и живеещи чрез Интернет и социалните мрежи. Те предпочитат да учат автономно, независимо от времето и мястото, използвайки компетенциите си за работа с диги-

¹ <http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/individualisierung.html> (22.09.2016)

талните медии, работейки в екип, но изявявайки собствената си личност, и натрупват знания и опит чрез собствените си действия, така както са овладели от малки компютъра и приложенията на смартфона². Предлагайки на тези поколения стандартните форми на обучение учебните заведения се опитват да отключат електронна ключалка с железен ключ.

Фиг. 1. Преход от формално към неформално учене.

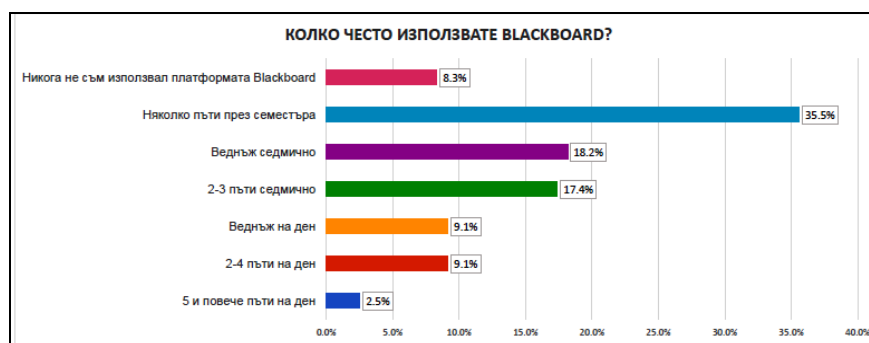
Електронното обучение (учене) се явява именно този ключ към индивидуализация на учебния процес, базиращ се на съвременните технологии и съответстващите методики за тяхното приложение, който включва:

- учене независимо от мястото и времето, с или без тютор;
- синхронна и асинхронна комуникация между участниците;
- интерактивност - собствено управление на ученето;
- мултимедиалност, мултимодалност и млутикодираност;
- свързаност в различни мрежи;
- хиперлинкове - достъп до огромни учебни ресурси;
- индивидуални тестове и обективност на изпитването;

Ефективното използване на електронни платформи повишава мотивацията на обучаващите се, доколкото им позволява да влязат в модус, в който се чувстват уверени (представете си, че сте тръгнали на път без мобилния си телефон!) и дори превъзхождащи своите преподаватели в боравенето с модерните медии, могат да прилагат предпочитания стил и скорост на учене, да бъдат индивидуалности и същевременно да останат свързани със своите колеги и да търсят съвместно решения. Именно в този аспект като всяка развиваща се система и електронното обучение проявява вътрешни противоречия. Според онлайн-анкета, проведена със студентите от различни специалности и

² Мерджанов, И. Е-Campus. Съвременни форми на електронно обучение в академична среда. Варна, 2013. с. 26

курсове на МУ-Варна през декември и януари 2015 г., т.е. една година след стартиране на платформата за електронно обучение, повече от 70% от тях са доволни от възможностите ѝ, но над 58% считат, че тя не се използва рационално от преподавателите, така че да отговори на техните индивидуални потребности. Това се потвърждава и от анкетата, проведена с преподавателите (януари 2016 г.), от която е видно, че малко повече от 20% използват ежедневно електронната платформа (т.е. подават материали, упражнения и тестове, комуникират със своите студенти). Показателен е фактът, че цели 35,5% пребивават във виртуалната среда няколко пъти през семестъра, т.е. практически не ползват възможностите ѝ, а над 8% въобще не знаят за какво става дума.

Фиг. 2. Използване на електронната платформа (преподаватели).

Според резултатите от посочените проучвания електронното обучение не се приема еднозначно от преподавателския състав, който се бои, че ще загуби контрола върху учебния процес: първият въпрос, който задават преподавателите при обучението за работа с платформата е, дали студентите могат да свалят подадените онлайн материали и как да ограничат тези им действия (ограничението означава контрол). Засега по-малко тревожен изглежда процесът на виртуализация на учещите, който е следствие от разширяване сферата на приложение на електронното обучение - виртуален университет, виртуален кампус, виртуални групи и виртуални курсисти, присъстващи само като потребителско име и парола.

3. Деперсонификация

Посоченият процес на виртуализация, съпътстващ и стимулиращ индивидуализацията на обучението (но не само него) води според нас до състояние на индивида, което бихме нарекли с неологизма депер-

сонификация. Както е известно от речниците, персонификация (антропоморфия) означава „представяне на предмет или абстрактни понятия в образа на лица“³ и е стилистична фигура в художествената литература, при която на неодушевени предмети или животни се приписват човешки качества. При деперсонификацията е налице обратния процес - превръщане на лицето или личността в абстракция или неодушевен предмет. При електронното обучение в съответствие със спецификата му участниците (студенти и преподаватели) функционират като виртуални личности - профили или акаунти (понякога със снимка или друг аватар) - които извършват определени дейности в електронната среда. При дистанционните форми на обучение (без blended learning) във висшите училища преподавателят поне знае имената на студентите, докато при xMOOC - курсовете курсистите получават визуална информация за преподавателите при видео-лекциите, но самите те никога не са виждали хората, които се вписват в курсовете. Контактите се осъществяват в блоговете, но пак липсва реална представа, кой стои зад съответното потребителско име - един акаунт контактува с друг акаунт.

Когато преподавателят постави задача на групата си в електронната платформа не знае със сигурност дали отговорите действително са генерирани от студентите в електронния дневник или са преписвали един от друг също във виртуалното пространство. Същото се отнася и до дистанционното изпитване - ако то не е в зала с квестори, сигурността на изпита не е гарантирана. Не случайно в момента се осъществява широко мащабен европейски проект с участието и на български университети TESLA, в който основният фокус пада върху сигурността на оценяването с помощта на камери, пръстови отпечатъци, гласова идентификация и т.н.⁴

В психологически план физическият контакт между преподавателите и студентите, а и между самите студенти се редуцира непрекъснато, а както отбелязахме по-горе и в много случаи напълно липсва, изчезва диалога между учителя и ученика, които остават непознати, отношенията им се обективират в комуникацията на техните виртуални личности. Не случайно само между 5% и 20% от курсистите успяват да завършат успешно подобни изцяло виртуални курсове⁵. Взаи-

³ Андрейчин, Л. и кол. Български тълковен речник. София 1976, с. 611

⁴ Пейчева-Форсайт, Р. Адаптивна, базирана на доверието електронна система за оценяване на ученето // *Електронното обучение във висшите училища*. СУ „Св. Климен Охридски“. София, 2016, с. 229

⁵ <http://www.segabg.com/article.php?id=815051> (24.09.2016)

модействието, контактът с другия човек, съвместното усвояване на знания все още са определящи за успеха на учебния процес.

Заклучение

Процесите индивидуализация и деперсонификация в електронното обучение вървят както видяхме по-горе паралелно и са неизбежни в контекста на съвременните технологии. В много западноевропейски университети все по-популярна става специалността „Взаимодействие между човека и компютъра“ (*Human-computer interaction*), която се занимава с анализ и моделиране на приложенията, принципите, методите и инструментите за изграждане на интерактивни мрежи и системи, които максимално да отговарят на потребностите на потребителите. В хода на такива проучвания и дискусии може да се намери връзката съотношение между виртуалните взаимоотношения и нуждата на човека от личния контакт с другите при споделянето и усвояването на нови знания

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://wirtschaftslexikon.gabler.de/Definition/individualisierung.html> (22.09.2016)
2. <http://www.segabg.com/article.php?id=815051> (24.09.2016).
3. Андрейчин, Л. и кол. Български тълковен речник.София 1976, с. 611.
4. Мерджанов, И. Е-Campus. Съвременни форми на електронно обучение в академична среда. Варна, 2013. с. 26.
5. Пейчева-Форсайт, Р. Адаптивна, базирана на доверието електронна система за оценяване на ученето //Електронното обучение във висшите училища. СУ „Св. Климен Охридски”. София, 2016, с. 229.